‘Reparative Frameworks: Rethinking the Tools of Architectural Practice’ Land as a Site of Resistance, as a Demand, as a Right

Sarah Hachem and Ana Bisbicus (habi practice)

TITLE	Reparative Frameworks: Rethinking the Tools of Architectural Practice
TUTORS	Sarah Hachem, Ana Bisbicus
INSTITUTE/YEAR	Weißensee School of Art and Design Berlin (2025) / Architecture and Urban Planning Faculty, University of Applied Sciences Erfurt (2023) / Architecture Faculty, UdK Berlin (2023) / Architecture Faculty, Udk Berlin (2022), DEU
TYPE	design studio, workshop and seminar – this course can be delivered within a university setting or in community-based spaces outside of formal institutes
CURRICULUM	Bachelor/Master and students from community and activist backgrounds
LENGTH	1 semester
GROUP SIZE	15 to 20
ECTS	varies

Reparations do not repair. Colonialism, genocide, displacement and environmental violence cannot be undone. But they must be addressed. We approach reparations not as a guarantee of closure or wholeness, but as a framework for engagement: to acknowledgment, redistribution, restitution and the confrontation of brutality. As an iteration of previous studios we developed, we present here an outline of a studio that addresses these ongoing injustices. A studio that can be offered within an academic setting, but also in a community-based space.

The studio takes up the claim of reparations – not as a promise of repair, but as a framework of which the terms are largely determined by those in power – to examine the intersections of space, politics and ecology. We use this language strategically, reflecting on the ways it shapes and limits thinking about justice, while keeping land at the centre. Land as territory, resource, home and memory. Land as extraction, displacement, privatization and militarisation. Land as a site of resistance, as a demand, as a right. Reparations have always involved land; whether through claims to sovereignty, financial compensation, the return of stolen objects, ecological restoration or the redistribution of power and resources.

We strive to treat the classroom as a site of study in the sense of Stefano Harney and Fred Moten: a space of being with and for one another in collective attention, experimentation and the co-production of

‘Reparative Frameworks: Rethinking the Tools of Architectural Practice’
Land als plaats van verzet, als een vereiste, als een recht

Sarah Hachem en Ana Bisbicus (habi practice)

TITEL	Reparative Frameworks: Rethinking the Tools of Architectural Practice
DOCENTEN	Sarah Hachem, Ana Bisbicus
INSTELLINGEN/JAAR	Weissensee School of Art and Design, Berlijn, DEU (2025); Architecture and Urban Planning Faculty, University of Applied Sciences, Erfurt, DEU (2023); Architecture Faculty, UdK, Berlijn, DEU (2023); Architecture Faculty, Udk, Berlijn, DEU (2022)
TYPE	ontwerpstudio, workshop, seminar – deze cursus kan worden gegeven binnen een universitaire omgeving of in gemeenschapsruimten buiten formele instellingen.
CURRICULUM	bachelor/master en studenten met een gemeenschaps- of activistische achtergrond
DUUR	1 semester
GROEPSGROOTTE	15 tot 20
ECTS	varieert

Herstelbetalingen herstellen niets. Kolonialisme, genocide, ontheemding en ecologisch geweld kunnen niet ongedaan worden gemaakt met geld, maar moeten wel aan de orde worden gesteld. Herstelbetalingen garanderen geen ‘afgesloten hoofdstuk’ of ‘heling’. Toch beschouwen wij ze als kaders voor betrokkenheid: voor erkenning, herverdeling, restitutie en het onder ogen zien van wreedheid. In lijn met eerder door ons ontwikkelde cursussen presenteren wij hieronder de opzet van een cursus die dergelijke voortdurende onrechtvaardigheden aan de orde stelt. Deze cursus kan zowel in een academische als in een gemeenschapsgerichte setting worden aangeboden.

De cursus behandelt de claim van de herstelbetaling – niet als een belofte van herstel, maar als een kader waarvan machthebbers grotendeels de voorwaarden bepalen – om de raakvlakken tussen ruimte, politiek en ecologie te onderzoeken. Wij gebruiken de taal strategisch en reflecteren op de manier waarop deze het denken over rechtvaardigheid vormt en begrenst. Daarbij staat ‘land’ steeds centraal: land als territorium, hulpbron, thuis en herinneringsbeeld. Land als extractie, ontheemding, privatisering en militarisering. Land als plaats van verzet, als claim, als een recht. Herstelbetalingen zijn altijd verbonden met land: via aanspraken op soevereiniteit, financiële compensatie, teruggave van geroofde objecten, ecologisch herstel of de herverdeling van macht en middelen.

knowledge, while recognising the constraints of institutional structures and traditional hierarchies.[1] We reject the hierarchy of teacher and student in favour of a collective learning space where knowledge is produced through exchange. The participants come from diverse backgrounds, bringing with them lived experiences of spatial injustice and resilience. The knowledge shared in this course is not neutral or abstract. It emerges from situated contexts, from bodies and histories that carry the weight of structural brutality. We engage with sites not as distant examples but as lived realities, acknowledging the ethical and political stakes of our research. This approach is central to habi practice. *Habi* – meaning 'my love' in Arabic – reminds us that knowledge, love and action are bound together in relation.

We begin the studio with situated reflections. What do reparations mean from where we stand? Participants introduce lived or inherited experiences of spatial brutality, from forced migration and land dispossession to gentrification and extractive ecologies. These reflections ground research questions rooted in memory and context. From here, the course will unfold in three overlapping phases:

1 Situating: through shared readings on post- and decolonial, abolitionist, Indigenous, and ecological frameworks.
2 Tracing: identifying and investigating historical and ongoing cases of reparative struggle.
3 Intervening and reimagining: through spatial and artistic responses in dialogue with these cases.

The syllabus of the studio draws from spatial thinkers and practitioners who critically engage architecture's entanglement with race, colonialism and brutality. We read Irene Cheng on structural racialism in modern architecture theory, Craig E. Barton on race and memory in the built environment, and Noa K. Ha on the coloniality of urban discourse in European cities and how cities in the Global North reproduce global racial hierarchies in localised ways.[2] We study bell hooks' reflections on architecture as cultural practice, Sara Ahmed's phenomenology of whiteness, Samia Henni on Frantz Fanon and colonial space, and Mabel O. Wilson on carceral architectures.[3] Other readings include Anibal Quijano on the colonial matrix of power, Silvia Rivera Cusicanqui on epistemic disobedience the rejection of Eurocentric ways of knowing, Itohan Osayimwese on decolonial architectural historiography, and Imani Jacqueline Brown on the spatial politics of

1
Stefano Harney and Fred Moten, *The Undercommons: Fugitive Planning & Black Study* (Wivenhoe/New York/Port Watson: Minor Compositions, 2013), 67, 109, 125.

2
Irene Chen, 'Structural Racialism in Modern Architectural Theory', *ARQ* 110 (2022); Craig Evan Barton (ed.), *Sites of Memory: Perspectives on Architecture and Race* (New York: Princeton Architectural Press, 2001); Noa K. Ha and Giovanny Picker (eds.), *European Cities: Modernity, Race, Colonialism* (Manchester: Manchester University Press, 2022).

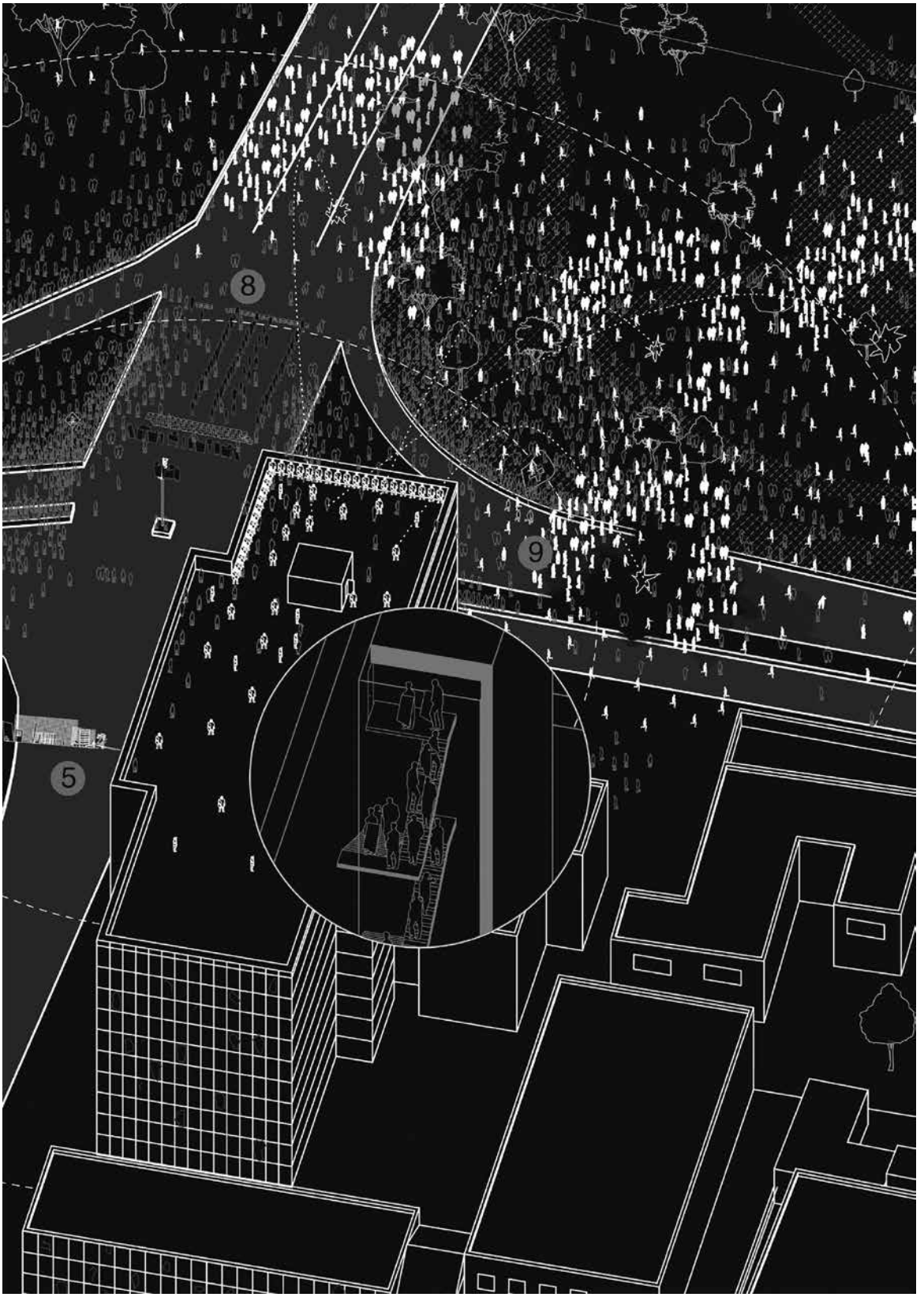
3
bell hooks, *Art on My Mind: Visual Politics* (New York: The New Press, 1995); Sara Ahmed, 'A Phenomenology of Whiteness', in: *Feminist Theory* 8/2 (2007); Samia Henni, *Architecture of Counterrevolution: The French Army in Northern Algeria* (Zurich: gta Verlag, 2017); Mabel O. Wilson, 'Carceral Architectures', *e-flux* (4 October 2016).

Wij willen het klaslokaal tot een plek van studie maken, zoals beschreven door Stefano Harney en Fred Moten: een ruimte om er met en voor elkaar te zijn, gezamenlijk aandacht te besteden, te experimenteren en kennis te produceren, en daarbij de beperkingen van institutionele structuren en traditionele hiërarchieën te herkennen.[1] Wij verwerpen de hiërarchie tussen docent en student ten gunste van een collectieve leeromgeving waarin kennis door uitwisseling tot stand komt. De deelnemers vertegenwoordigen verschillende achtergronden en hebben geleefde ervaring met zowel ruimtelijke onrechtvaardigheid als veerkracht. De kennis die in deze cursus wordt gedeeld is niet neutraal of abstract, maar komt voort uit gesitueerde contexten, uit lichamen en geschiedenissen die de last van structurele wreedheid dragen. Als wij ons bezighouden met plaatsen, zien we die niet als verre voorbeelden, maar als geleefde realiteiten; we erkennen de ethische en politieke inzet van ons onderzoek. Deze benadering is wezenlijk voor habi practice. *Habi* – Arabisch voor 'geliefde' – herinnert ons eraan dat kennis, liefde en handelen samenhangen.

De cursus begint met gesitueerde reflecties. Welke betekenis heeft de 'herstelbetaling', vanuit onze positie geredeneerd? De deelnemers delen hun geleefde of overgedragen ervaringen van ruimtelijke wreedheid, gedwongen migratie en landonteigening, van gentrificatie en extractieve ecologie. Deze reflecties vormen de basis voor in herinnering en context gewortelde onderzoeksvragen. Van hieruit ontvouwt de cursus zich in drie overlappende fasen:

1
Stefano Harney en Fred Moten, *The Undercommons: Fugitive Planning & Black Study* (Wivenhoe/New York/Port Watson: Minor Compositions, 2013), 67, 109, 125.

> Paula Granda Ojeda, 'Structural Fissures' (excerpt). Student project from the studio 'Not (Out) of Place: Post- and Decolonial Theories for a New Architecture Practice', UdK Berlin (summer semester 2022). This project examines resistance infrastructures during the 2019 and 2022 uprisings led by the Indigenous Movement in Quito, Ecuador. Both uprisings emerged in response to rising living costs, austerity measures, and deepening socioeconomic inequalities that disproportionately affected Indigenous and working-class communities. The project maps how universities, parks and cultural institutions were temporarily transformed into spaces of refuge, coordination and political assembly, while documenting state repression, racist media discourses and the ongoing presence of colonial power structures within the urban fabric. The drawing traces the changing role of the La Contraloría government building. During the 2019 uprising, protesters accessed the building's emergency staircases to establish a strategic vantage point overlooking El Arbolito Park. In 2022, the same building was placed under police control and used as a base for deploying tear gas against demonstrators. Light grey figures represent movements during the 2019 uprising; white figures represent movements during the 2022 uprising. Protesters are indicated by fig. 1 (left) and police by fig. 2 (right)/ Paula Granda Ojeda, 'Structural Fissures' (fragment). Studentenproject uit het atelier 'Not (Out) of Place: Post- and Decolonial Theories for a New Architecture Practice', UdK Berlijn (zomersemester 2022). Dit project onderzoekt de infrastructuren van verzet tijdens de opstanden van 2019 en 2022 onder leiding van de inheemse beweging in Quito, Ecuador. Beide opstanden ontstonden als reactie op stijgende kosten van levensonderhoud, bezuinigingsmaatregelen en toenemende sociaaleconomische ongelijkheden die onevenredig grote gevolgen hadden voor inheemse en arbeidersgemeenschappen. Het project brengt in kaart hoe universiteiten, parken en culturele instellingen tijdelijk werden omgevormd tot toevluchtsoorden, coördinatiecentra en politieke verzamelplaatsen, terwijl het de staatsrepressie, racistische mediadiscoursen en de voortdurende aanwezigheid van koloniale machtsstructuren binnen het stedelijk weefsel documenteert. De tekening volgt de veranderende rol van het regeringsgebouw La Contraloría. Tijdens de opstand van 2019 gebruikten demonstranten de noodtrappen van het gebouw om een strategisch uitkijkpunt te vestigen met uitzicht op het El Arbolito-park. In 2022 werd hetzelfde gebouw onder politiecontrole geplaatst en gebruikt als uitvalsbasis voor het inzetten van traangas tegen demonstranten. Lichtgrijze figuren geven bewegingen weer tijdens de opstand van 2019; witte figuren geven bewegingen weer tijdens de opstand van 2022. Demonstranten worden aangegeven met fig. 1 (links) en politie met fig. 2 (rechts)

8
9
5

1 Situeren: het gezamenlijk lezen over postkoloniale, dekoloniale, abolitionistische, inheemse en ecologische kaders.
2 Traceren: het identificeren en onderzoeken van historische en actuele gevallen van reparatieve strijd.
3 Interveniëren en herzien: in dialoog treden met deze gevallen via ruimtelijke en artistieke reacties.

De syllabus van de cursus doet een beroep op ruimtelijke denkers en ontwerpers die zich kritisch bezighouden met de verwevenheid van architectuur en ras, kolonialisme en wreedheid. We lezen onder anderen Irene Cheng over structureel racisme in de moderne architectuurtheorie, Craig E. Barton over ras en herinnering in de gebouwde omgeving en Noa K. Ha over kolonialisme in het stedelijke debat met betrekking tot Europese steden en over hoe steden in het Mondiale Noorden op lokaal niveau etnische hiërarchieën reproduceren.[2] We bestuderen bell hooks' reflecties op de architectuur als culturele praktijk, Sara Ahmed's fenomenologie van de witheid, Samia Henni over Frantz Fanon en de koloniale ruimte, en Mabel O. Wilson over carcerale architectuur.[3] Tot de overige literatuur behoort het werk van Aníbal Quijano over de koloniale machtsmatrix, Silvia Rivera Cusicanqui over epistemische ongehoorzaamheid en het verwerpen van eurocentrische manieren van kennen, Itohan Osayimwese over dekoloniale architectuurhistoriografie, en Imani Jacqueline Brown over de ruimtelijke politiek van zwarte ecologieën en verzet.[4] We werken ook met een inzicht van Audre Lorde – 'het gereedschap van de meester zal het huis van de meester nooit afbreken' – dat we gebruiken om dominante kaders in de architectuur en stedenbouwte bevragen, en putten uit Moten en Harney's *Undercommons* om het klaslokaal en de cursus te interpreteren als ruimten van collectieve weigering, productieve studie en institutionele beperkingen overstijgende kennisvorming.[5]

Om ons verder in dit werk te verdiepen, hebben we gastsprekers uitgenodigd die in hun praktijk de raakvlakken van ruimte, politiek en kennisproductie hebben onderzocht. Tot de gastsprekers die eerder aan door habi practice verzorgde cursussen deelnamen, behoorden onder anderen Bonaventure Soh Bejeng Ndikung (Haus der Kulturen der Welt en SAVVY Contemporary), Dimitra Andritsou (Forensis) en Imani Jacqueline Brown (Forensic Architecture). Ook zijn er samenwerkingsverbanden met actienetwerken, zoals Decolonize Erfurt, ontstaan.

2
Irene Cheng, 'Structural Racialism in Modern Architectural Theory', *ARQ* 110 (2022); Craig Evan Barton (red.), *Sites of Memory: Perspectives on Architecture and Race* (New York: Princeton Architectural Press, 2001); Noa K. Ha en Giovanny Picker (red.), *European Cities: Modernity, Race, Colonialism* (Manchester: Manchester University Press, 2022).

3
bell hooks, *Art on My Mind: Visual Politics* (New York: The New Press, 1995); Sara Ahmed, 'A Phenomenology of Whiteness', *Feminist Theory* 8/2 (2007); Samia Henni, *Architecture of Counterrevolution: The French Army in Northern Algeria* (Zürich: gta Verlag, 2017); Mabel O. Wilson, 'Carceral Architectures', *e-flux* (4 oktober 2016).

4
Aníbal Quijano, *Foundational Essays on the Coloniality of Power* (Durham, NC: Duke University Press, 2024); Silvia Rivera Cusicanqui, *Ch'ixinakax Utxiwa: On Decolonising Practices and Discourses* (Cambridge, GB: Polity Books, 2020); Itohan Osayimwese, 'From Postcolonial to Decolonial Architectural History: A Method', in: Vera Egbers c.s. (red.), *Architectures of Colonialism: Constructed Histories, Conflicting Memories* (Basel: Birkhäuser, 2024); Imani Jacqueline Brown, 'Black Ecologies: An Opening, an Offering', *MARCH: A Journal of Art and Strategy* 1 (2020), 86-96.

5
Audre Lorde, *The Master's Tools Will Never Dismantle the Master's House* (Londen: Penguin Modern, 2018); Harney en Moten, *The Undercommons*, op. cit. (noot 1).

Black ecologies and resistance.[4] We also engage Audre Lorde's insight that the master's tools will never dismantle the master's house, using it to interrogate dominant frameworks in architecture and urbanism, and draw from Moten and arney's *Undercommons* to think the classroom and studio as spaces of collective refusal, generative study and knowledge-making beyond institutional constraints.[5]

To deepen this work, we invite guest contributors whose practices exemplify the intersection of space, politics and knowledge production. Guest speakers in the previous studio's habi practice offered, have included Bonaventure Soh Bejeng Ndikung (Haus der Kulturen der Welt and SAVVY Contemporary), Dimitra Andritsou (Forensis), and Imani Jacqueline Brown (Forensic Architecture). Collaborations also emerged with activist networks such as Decolonize Erfurt.

Participants respond to this input through research-based spatial interventions, working critically with mapping, archival research, storytelling through writing and film, architectural drawing and performance. Their projects examine spatial injustices across different geographies and histories. Examples from the previous studios are contemporary struggles against gentrification and racialised displacement in Berlin-Neukölln, the architectural legacy of slavery at Thomas Jefferson's Monticello plantation, Indigenous resistance infrastructures during the 2019 uprisings in Quito, Ecuador. The latter was explored in the 2022 student project 'Structural Fissures' by Pauli Granda, which reconstructed spaces of insurgency and collective care (see images), developed as part of the seminar 'Not (Out) of Place. Post- and Decolonial Theories for a New Architectural Practice I' at the Department of Art and Cultural History, Architecture Faculty, UdK Berlin.

The studio treats maps, diagrams and plans not as neutral instruments but as tools of control. We examine their inner workings, reveal how they enforce power and experiment with ways to subvert and repurpose them for resistance, survival and counter-mapping, always aware of their tendency to reassert dominant orders. The studio does not culminate in final products, but generates a collective repository of strategies, mappings and frameworks aimed at dismantling colonial spatial orders and imagining space otherwise – rooted in love, memory and the long work of justice.

4
Anibal Quijano, *Foundational Essays on the Coloniality of Power* (Durham, NC: Duke University Press, 2024); Silvia Rivera Cusicanqui, *Ch'ixinakax utxiwa: On Decolonising Practices and Discourses* (Cambridge: Polity Books, 2020); Itohan Osayimwese, 'From Postcolonial to Decolonial Architectural History: A Method', in: Vera Egbers et al. (eds), *Architectures of Colonialism: Constructed Histories, Conflicting Memories* (Basel: Birkhauser, 2024); Imani Jacqueline Brown, 'Black Ecologies: An Opening, an Offering', *MARCH: A Journal of Art and Strategy* 1 (2020), 86-96.

5
Audre Lorde, *The Master's Tools Will Never Take Down the Master's House* (London: Penguin Modern, 2018); Harney and Moten, *The Undercommons*, op. cit. (note 1).

Deelnemers reageren op deze inbreng met op onderzoek gebaseerde, ruimtelijke interventies. Daarbij maken ze gebruik van *mapping*, archiefonderzoek, verhalen vertellen via tekst en film, architectonisch tekenen en uitvoeringen. Met hun projecten onderzoeken ze ruimtelijke onrechtvaardigheid in uiteenlopende geografische en historische contexten. Voorbeelden uit eerdere cursussen zijn de hedendaagse strijd tegen gentrificatie en racistische verdringing in Berlijn-Neukölln, de architectonische erfenis van de slavernij op Thomas Jefferson's plantage Monticello (VS) en inheemse verzetsmethoden tijdens de opstanden van 2019 in Quito, Ecuador. Dit laatste was het onderwerp van Paula Granda's studentenproject 'Structural Fissures' uit 2022, waarbij zij ruimten van opstand en collectieve zorg reconstrueerde. Dit project werd ontwikkeld als onderdeel van het seminar 'Not (Out) of Place. Post- and Decolonial Theories for a New Architectural Practice I', dat plaatsvond aan de afdeling Kunst- en Cultuurgeschiedenis, faculteit Architectuur, UdK Berlijn.

Tijdens de cursus worden cartografie, diagrammen en plannen niet als neutrale instrumenten, maar als controlemiddelen opgevat. We onderzoeken hun werking, leggen bloot hoe ze worden gebruikt om macht uit te oefenen en experimenteren met manieren om ze te ondermijnen en in te zetten ten behoeve van verzet, overleving en *counter-mapping*. We zijn ons daarbij bewust van het feit dat het gebruik van dergelijke instrumenten het risico met zich meebrengt dat er een dominante orde wordt bevestigd. De cursus levert geen eindproducten op, maar genereert een collectief repertoire aan strategieën, kaarten en kaders, gericht op de ontmanteling van de koloniale ruimtelijke orde en een nieuwe verbeelding van ruimte – geworteld in liefde, herinnering en de lange weg naar rechtvaardigheid.

Vertaling: InOtherWords, Maria van Tol